

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ: Η ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ (του Νίκου Ζυγογιάννη)

✘ Το όραμα για τη δημιουργία μιας “ιδανικής κοινωνίας” στηρίζεται στις πανανθρώπινες αξίες που η κλασική Ελλάδα του 5ου αιώνα π.Χ. και ο ευρωπαϊκός Διαφωτισμός του 18ου αιώνα δημιούργησαν. Είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα-ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά. Τρεις είναι ίσως οι πιο σημαντικές. Πρώτη και θεμελιώδης αξία για την ύπαρξη ενός όμορφου κόσμου είναι η ελευθερία. Ο Βολταίρος ονομάζει ελευθερία «το να μπορώ ανεμπόδιστα να κινούμαι ή να στέκομαι, σύμφωνα με την εκλογή του πνεύματός μου».

Όταν, δηλαδή, ο άνθρωπος έχει «ιδίαν» βούληση, διαθέτει τον εαυτό του, ρυθμίζει τη ζωή του, παίρνει και εκτελεί τις αποφάσεις του κατά τη δική του κρίση, σύμφωνα με τις επιθυμίες του και τα συμφέροντά του με την υποχρέωση, όμως, να σέβεται το αντίστοιχο δικαίωμα των άλλων στο πλαίσιο της συνύπαρξης. Αυτή η μορφή της ελευθερίας, που αποτελεί την κοινωνική ελευθερία, αποκτά το πραγματικό της νόημα, όταν γίνει το σκαλοπάτι για την απόκτηση της εσωτερικής ελευθερίας. Με αυτήν την τελευταία μπορεί να ελέγξει τις ενστικτώδεις αντιδράσεις του και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του σύμφωνα με τις αρχές, τις αξίες που θέτει ο ίδιος, τις αιώνιες αξίες της δικαιοσύνης, της αλήθειας, της αγάπης. Με λίγα λόγια εσωτερική ελευθερία σημαίνει αυτοδέσμευση του εαυτού σου, στροφή στην Αρετή.

Η δεύτερη αξία αφορά τη δικαιοσύνη. Κατά τον Πλάτωνα, στο έργο του «Πολιτεία», από τις τέσσερις αρετές, Σοφία, Ανδρεία, Σωφροσύνη, Δικαιοσύνη, που πρέπει να χαρακτηρίζουν την ιδεώδη πολιτεία, η Δικαιοσύνη αποτελεί το θεμέλιο λίθο της. Βασική αρχή της είναι η θέση ότι κάθε πολίτης εργάζεται μόνο στο αντικείμενό του και επομένως συνεισφέρει από το πόστο του στην κοινωνική πρόοδο. Γι' αυτό “αποστολή του κράτους είναι να φέρει με τη δικαιοσύνη στην κοινωνία των ανθρώπων αρμονία και τάξη”

(Κ. Τσάτσος). Αλλά και η σύγχρονη αντίληψη της δικαιοσύνης εκφράζει την πλατωνική προσέγγιση. Αφού το άτομο, κάνοντας ελεύθερα τις επιλογές του, αξιοποιεί ή όχι τις ικανότητές του, απολαμβάνει ή όχι τα κοινωνικά αγαθά, υλικά και πνευματικά – εισόδημα, αγάπη, εκτίμηση, αναγνώριση, συντροφιά, σιγουριά-, με την προϋπόθεση ότι το κράτος δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους στην εκπαίδευση, την πληροφόρηση, τη γνώση, τη συμμετοχή. Επομένως, ο καθένας ανάλογα με τις ικανότητές του προσφέρει στην κοινωνία και αμείβεται ανάλογα με την προσφορά του.

Τρίτη αξία, η συνισταμένη των προηγούμενων, είναι η αλληλεγγύη. Ως αλληλεγγύη θεωρείται το ηθικό καθήκον της αλληλοβοήθειας, της υποχρέωσης που έχουν τα μέλη μιας ομάδας να υποστηρίζονται και να ενισχύονται αμοιβαία. Η συμπεριφορά αυτή αποκτά μεγάλη ηθική αξία, όταν αποτελεί αυτοσκοπό και ποτέ το μέσον προκειμένου να πετύχουμε κάποιον άλλον σκοπό μας. Αλλά και μικραίνει η αξία της, όταν εκδηλώνεται μονάχα από φόβο. Όταν εκπληρώνεται ως καθήκον αυτοπροαίρετα χαρίζει ηθική ικανοποίηση και υψηλή αυτοεκτίμηση. Γίνεται πράξη απελευθερωτική, ενώ παράλληλα γεννιέται η δυνατότητα για μεταστροφή των κοινωνικών πραγμάτων.

Όμως το χρέος της αλληλεγγύης εκπορεύεται όχι μόνο από τα ανθρωπιστικά συναισθήματα. Υπαγορεύεται από το αίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατικότητας. Η αλληλεγγύη διαφέρει από τη φιλανθρωπία στο ότι δεν αφορά άμεσα ένα άλλο πρόσωπο εξατομικευμένα. Αφορά τους πάντες και είναι επωφελής για τους πάντες μέσα σε μια κρατικά οργανωμένη κοινωνία. Η Κινέζικη ρήση: “Αν σου ζητήσει κάποιος πεινασμένος ρύζι μην του δώσεις , μάθε τον να το καλλιεργεί” φανερώνει τη διαφορά. Χωρίς αυτή την αξία οι δύο προηγούμενες, ελευθερία και δικαιοσύνη χάνουν την καθολικότητά τους. Γι’ αυτό σήμερα βρίσκονται σε κρίση. Η ανεργία και η φτώχεια από τη μια, η απουσία κοινωνικού κράτους από την άλλη οδηγούν στην απώλεια των κοινωνικών, εργασιακών και οικονομικών δικαιωμάτων των

πολιτών. Η στοιχειώδης κοινωνική ευημερία συρρικνώνεται ιδιαίτερα για τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις, ενώ σε πολλές περιπτώσεις περισσεύει η αναξιοπρέπεια, η εξαθλίωση, η κοινωνική αδικία.

Με την ανάληψη ποικίλων πρωτοβουλιών αλληλεγγύης εκ μέρους των πολιτών και την εθελοντική ενεργοποίησή τους οι πάσχοντες είναι δυνατόν να αποκτήσουν ισοτιμία, αξιοπρέπεια και ενεργό συμμετοχή στα στοιχειώδη κοινωνικά αγαθά, περιορίζοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση. Είναι απαραίτητο, δηλαδή, ο άνθρωπος να προσφέρει τον εαυτό του στους άλλους χωρίς να αποβλέπει σε κάποιο οικονομικό, επαγγελματικό ή άλλο όφελος. Για να γίνει αυτό απαιτείται να απορρίψει δυο αρχές που καταδυναστεύουν τη ζωή του και αποτελούν φαινόμενα του σύγχρονου πολιτισμού και τρόπου ζωής. Η μία είναι ο ατομικισμός, δηλαδή η τάση του ανθρώπου να επιδιώκει την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος αδιαφορώντας, αν αυτό στρέφεται ενάντια στο κοινό καλό και το κοινωνικό συμφέρον. Η άλλη είναι ο υλισμός, δηλαδή η πίστη στην ύπαρξη μόνο της ύλης, η προσπάθεια απόκτησης κάθε τι υλικού μόνο και η απόρριψη των ιδεών.

Με αυτές τις αρχές επικρατεί μίσος, καχυποψία, ανασφάλεια, αδυναμία εξεύρεσης λύσεων. Αντίθετα, υιοθετώντας το ανθρωπιστικό ιδεώδες καταπολεμείται η φτώχεια, η εκμετάλλευση, ο αναλφαβητισμός, οι ασθένειες, ανακουφίζονται οι άνθρωποι από εμπόλεμη κατάσταση ή φυσική καταστροφή, προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και το φυσικό περιβάλλον, εξασφαλίζεται η δυνατότητα να ζουν με ελευθερία, δικαιοσύνη, ισότητα, αξιοπρέπεια, απαλλαγμένοι από προκαταλήψεις και ρατσισμό. Ακόμα, καλλιεργείται η κοινωνική συνείδηση, οι πολίτες γίνονται ενεργά μέλη της κοινωνίας με αποτέλεσμα την καλύτερη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και τη στήριξη του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Επομένως, το ηθικό καθήκον της φροντίδας για την ευδαιμονία των άλλων, επιτάσσεται και από τον ορθό λόγο, γιατί καθορίζει τη μορφή της κοινωνίας. “Τρία πράγματα που ποθούμε περισσότερο

στη ζωή μας, ευτυχία, ελευθερία, πνευματική γαλήνη, τ' αποκτούμε πάντα αφού πρώτα τα προσφέρουμε εμείς σε κάποιον άλλο".

Νικόλαος Γ. Ζυγογιάννης, καθηγητής

Πηγή/φωτογραφία: Ιδεοπηγή, ideorigi.blogspot.gr